

Dr. Ivan Lah:

Rod Jurija Klemenčiča.¹

Mlad poletni dan se je klonil na večer v tesnem krogu gor. Solnce se je pogreznilo pod obzorje in temna rdečica je porbarvala čela skal, ki so se oprostile iz žgočega objema njegove plodonosne ljubezni.

Stari gozdovi so stali tiho in po njihovih temnih vrhovih je letel nasmeh, kakor nasmeh izkušenega človeka, ki je doživel nad mladimi zadregami trenotek sreče.

¹ Češka pisateljica M. Gebauerjeva je izdala roman „Rod Jurija Klemenčiča“, ki slika življenje na naši koroški narodni meji. Pisateljica je preživela nekaj časa na našem lepem Jezerskem in je imela priliko opazovati naše ljudi, njih življenje in trpljenje. Priljubilo se ji je to dobro, priprosto ljudstvo, ki se bori s naravo in razmerami: čas je tu mogočen gospodar, toda trda gorska narava kljubuje tudi času in vsem njegovim silam. Pisateljica je odločna optimistka, ki vidi v zdravem narodu njegovo boljšo bodočnost. Podala nam je nekaj pristnih naših tipov, brez vsakega pretiravanja: to so ljudje, kakor so vzrastli na naši zemlji, v tihem gorskem zatišju, kamor posega svet s svojimi modernimi napravami. Vsi ti ljudje se ti zdi — so živeli v resnici ravno tako, polni dobrih in slabih lastnosti, a vedno zvesti sebi in svoji zemlji. Njih narava je trda kakor skala in globoka kakor neznana notranjost naših gor, viharji življenja gredo preko njih, pa jih ne uničijo; njih življenje je krepko, njihove misli so naravne in čiste, kot gorski studenec: čutijo nevarnost, ki jim preti, a verujejo v svojo dobro usodo: premagujejo svet in življenje s svojo zdravo silo. V tem oziru prinaša nam pisateljica v tej knjigi zdrav življenjski nazor — pa tudi graja, kar je slabega in tujega v nas. — Krasni so popisi naših gor, onih tihih globokih naravnih sil, ki jih občuduje vsak, kdor je živel kdaj v njihovem kraljestvu. — Pisateljica je posvetila svoje delo „Spominu svojih mladih bratov Jana in Jurija“. Češka kritika je pozdravila knjigo z radostjo. „Avtorka,“ piše M. Rutte v „Nar. Listih“, „je razumela z bistrimi pogledi ljubezni in izkušenosti, kaj grozi našim jugoslovanskim bratom od zunaj in znotraj. Spoznala je, kako gloda klerikalizem njih narodno samozavest, kako ohlaja in odtuja Dunaj njih sinove, ter koroški in štajerski samostani njihove hčere, kako gospodarski konservatizem odpira vrata nemškemu kapitalu, ki se polašča vodnih sil in industrije, dočim kmečki sinovi, prisiljeni vsled bigotnosti staršev, životarijo po gorskih farah . . . Zato bi zaslužila knjiga, da bi bila prevedena v slovenščino, ker bi pomenila poleg tega, da bi obogatila literaturo, tudi živ političen impulz.“ Prejalislej se bodo uresničile te želje — za sedaj podajamo tu nekaj odlomkov, ki se nam zde važni, ker bomo iz njih spoznali v glavnih potezah delo, ki razkriva naše življenjske in narodne slabosti, naš boj in odpor, našo voljo do življenja in našo zmago bodočnosti. — Knjiga je izšla v znani založbi J. Laichter v „Zbirki krasne književnosti“. Str. 316. Cena 6:24 K.

Nebo je počasi bledele. Globoki azur, ki ga je pričaralo ognjeno povelje, se je izgubljal kot mehka perot — in ko je prva zvezda z radovednim žarkom pogledala v dolino in se je prva kresnica zasvetila iz temnega skrivališča, so čela skal zopet govorila samo o miru, udanosti, o spominih in o novem pričakovanju.

Življenje je šlo po tihih stezah nočnim sanjam naproti in nasmehi na njegovih ustnih so podajali obračun o srčnih dogodkih.

Svetlolasa otroška glavica, ki je živela samo v solnčni svetlobi in še ni poznala tajinstvenega žarka nočnih zvezd, se je živo obračala za belimi ovci, ki so hitele s pobočja pod nizko domačo streho ...

(Čutimo takoj, da smo v gorskem okraju: pastir žene pod večer svojo čredo domov, kmet se vrača s polja, ženske pripravljajo večerjo. Seznanimo se z nekaterimi prebivalci in kmalu zbudi našo pozornost nov prizor.)

Od koč, ki stoji visoko v gorah, stopa po poti, obdani z meseci, dekle z mladim možem.

Prišla sta na konec gozda, kjer se je pot k njihovim hišam ločila. Obstala sta in sta gledala molče na slikovito dolino, na svojo domovino.

— — — Tam je hitela Drava z zelenimi valovi po oni cesti, ki ji je cilj potovanje brez konca in mir, ki ga nikdar ne doseže.

Tihota gorskega kraja ni motila mladega moža v njegovem molku.

Čez čas je reklo dekle tiho:

„Moram iti, Luka,“ in se je privila k njemu.

Luka je pogledal na njo: njene polodprte ustnice so hrepenele po poljubu. Ovil je roko okoli njenega pasu in se je za trenotek zagledal v njene temne oči, kjer so se v globočini svetile drobne iskre. Poljubil jo je kratko, snel je sivi svoj klobuk, in si je popravil z desnico goste temne kostanjeve lase.

„Lahko noč, Franica,“ je rekel in ji je stisnil roko.

(Luka je drugi sin Jurija Klemenčiča, medicinec, ki se odpravlja na Dunaj k zadnjim skušnjam, dekle je Franica Jerinova, hči kajžarja, lepo, vablivo, strastno kmečko dekle, ki je mikalo mladega študenta v njegovi gorski samoti. Imel jo je rad, a to ni bila ljubezen. Tudi ona je v njem ljubila pred vsem lepega fanta: vedela je, da odide.)

Stari Klemenčič je bil krasen mož, visok, postaven, poln zdravja in sile. Kostanjevi lasje, ki so bili že precej gosto prepleteni s srebrnimi nitmi, so se lepo prilegali barvi obraza; bil je vedno skrbno obrit in je imel modre oči, ki so bile enake Lukovim. Ko je stari Klemenčič pred leti ovdovel, bi si bil lahko izbral daleč na okoli vsako, katero bi bil hotel, ne le iz vdov, ampak tudi iz mladih deklet.

Toda Klemenčič je ostal zvest svoji rajnici. Gospodaril je najprej s hčerjo, a ko se je omožila daleč v druge gore, je prepustil ženske stvari pri gospodarstvu stari Katrici, ki je bila prišla na posestvo

z mlado njegovo ženo in je ostala pri hiši cela dolga leta. Pomagala je vzgajati otroke, pospravljati žito, čuvati krave, presti predivo za domače platno, striči ovce in kuhati o praznikih in žegnanju.

Srednjemu treh sinov, Mateju, je bilo nastopiti vlado na domačem starem posestvu, na katerem so Klemenčiči gospodarili že nekaj rodov.

Najstarejši, lep nežen fant, je bil župnik v lepi fari tam, kjer se je dolina Drave razširila v ravnino, na jugu obrobjeno z gorami, za katerimi so se kazali vrhovi skal blesteči se v belem snegu. Peter je večkrat gledal na te vrhove, ko je hodil po stezah čez široke bujne loke. Za temi skalami je bil njegov dom in mlademu duhovniku se je tožilo po domu in po življenju.

Matej je bil, kakor da bi ne bil od rodu. Ni podedoval po očetni niti visoke postave niti njegovih oči. Starši so se smejali, ko so ga videli med svojimi otroki majhnega, suhega, las črnih kakor smola in oči temnih kakor noč.

Po kom se je Matej vrgel? Kaj je bil kdaj cigan sprejet v hišo? To se je videlo posebno tedaj, ko so se pri smehu zasvetili Matejevi zdravi beli zobje v temnem obrazu. Toda Matej se je malokdaj smejal. In ko je oče odločil, da bo on bodoči gospodar, in da pojde mlajši Luka tako kakor Peter v šole — od tedaj so bile Matejeve ustnice kakor okamenele.

(Stari Klemenčič je vedel, da hodi Luka k Franici; to mu ni bilo po volji. Ko je prišel Luka domov, je stari v par besedah povedal svoje mnenje. Luka je vedel, da je konec. „Luka je bil mehka, do-
vzeta duša, poln čustva in hrepenenja po toploti ljubezni.“ Stari Klemenčič je bil strog, molčeč „ni mogel niti prenesti, ako je videl, da mati otroke boža in poljublja“. Ko je Peter in pozneje Luka odšel v šole, ločil se je s tem, da jima je podal roko. Nikdar ni pokazal srca, dasi je bilo v njem mnogo ljubezni. Zato Luka ni imel na počitnicah nikogar, kjer bi bil našel vsaj trenotek nežnosti. Oče ga je bil odločil za duhovnika. Njegov brat Peter je šel kakor jagnje po poti, ki mu jo je oče določil. Postal je duhovnik, toda ob svoji novi maši, na kateri so bile družice vsa dekleta iz doline, je čutil dobro, da ne bo mogel izpolniti, kar je obljubljal. Tudi Luka se ni mogel ubraniti očetovemu pritisku. Toda po prvem letu ga je brat Peter pregovoril, naj izstopi iz semenišča, ker bi v tem stanu ne bil srečen. Tako je postal Luka medicinec. Staremu to ni bilo po volji, a počasi se je pomiril. Tudi on, stari Klemenčič, je bil svoj čas vroče krvi, saj je vedel vsak, da je bil Polde, ki je delal na žagi, njegov nezakonski sin. Toda to so bili grehi preteklosti, od svojih sinov je zahteval Klemenčič, da se pokore njegovi volji. Luka je spoštoval očeta, toda mladost je živela v njem z vso svojo silo. Ljubil je gore, poznal je vse robove in vrhove Korošice, hodil je rad po samotnih stezah, gledal je v dolino pod seboj

in je premišljal o življenju in svetu. Bližal se je čas ločitve, vedel je, da ga čaka novo življenje. Na griču nad pokrajino si je postavil gradič Italijan Benedetto, ki je imel lesno trgovino. Tam je živela Regina, nečakinja Benedettova. Luka jo je videl pogosto in je mislil na njo. Toda ni se ji bližal. Spomnil se je na Fando, mlado, lepo natarcarico, ki je izbirala fante po volji. Tudi Luka bi bil lahko med kandidati, toda priprosto dekle, Franica, mu je bila bolj všeč, nego gosposka Fanda. Tako se je Luka poslavljal od gorâ in od doma. — V nedeljo je šel v dolino k maši, kjer so se shajali prebivalci iz vse okolice: tu se seznanimo z narodom, s pobožnimi ženskami, z narodnimi možaki, z gospodo i. t. d. Zadnje dni je prišel brat Peter in Luka je za slovo posetil nekaj ožjih znancev in sosedov. Tako sta prišla k stari sorodnici Sajevčevki, ki je gospodinjala s svojo snaho na velikem posestvu. Njen sin-gospodar je umrl in je zapustil edinega sina, Tončka, bolehnega otroka. Sajevčevka ju je veselo sprejela in pogostila.)

„Kako se ima Mila?“ je vprašal (Peter) kmetico po edini hčeri, ki je bila omožena v nedalnem mestu.

„Hvala, dobro se ji godi. Vso hišo so dali letos v najem leto-viščarjem in trgovina tudi dobro nese. Saj je tamle pismo od nje.“ Pokazala je Petru na mizo, kjer je ležalo pismo. „Lahko si ga prečitaš.“

Peter je vzel pismo v roke. Bilo je pisano po nemško in podpisano: „Euere dankbare Tochter Lidmila.“ Preletel ga je površno in ga je položil na mizo. „A zakaj nemško?“ je vprašal.

„Privadila se je nemščini. Vseokoli je nemško, vedno govori po nemško in tudi pisati po nemško ji je lažje.“

„Pa mož. Ta je vendar Slovenec in otroci ... in ljudstvo v T ... je tudi slovensko in z ljudmi govori v trgovini.“

„Ona je malo v trgovini. Z možem govori po slovensko, to že, ampak z otroki govori po nemško, morajo znati nemško, rastejo ...“ Kmetica je umolknila in ko noben iz bratov ni spregovoril, je pridejala pohvalno: „Saj že dobro govori po nemško. Kadar pride sem, govori že precej težko po slovensko.“

„Tako bodo iz njih Nemci,“ je pripomnil duhovnik žalostno.

„O ne, ostanejo Slovenci, a nemško morajo znati,“ se je branila Sajevčevka.

Duhovnik je molčal.

„Saj ti, Luka,“ se je obrnila k mlajšemu Klemenčiču, „tudi le z nemščino prideš tja, kamor hočeš. In če se poročiš z Dunajčanko, boš z otroki govoril po nemško in pri tem vendarle ostaneš Slovenec.“

Luka se je posmejal. Vedel je, da je Sajevčevka dobra narodnjakinja, a da ne vidi nevarnosti potujčevanja, in dasi je preračunjena, ne razume boja, ki se je vršil že za najbližjim gorskim sedlom in je bil s svojimi valovi tudi ob njih prostrano, mirno naselbino.

„O teta, jaz se ne bom ženil,“ je rekel, da bi odvrnil pogovor na drugo polje, ker ni hotel svojega zadnjega poseta pri stari kmetici motiti s prepirom, do katerega bi bilo gotovo prišlo.

(Sajevčevka mu ni verjela. Saj ima še celo leto veselega študentskega življenja pred seboj. A Luka je vedel, da bo imel celo leto dovolj dela.)

„Ampak v „Sloveniji“ vendar ostaneš.“

„To, da. A sestanki v kavarni in vinarni prenehajo.“

„No teh ne bo tako škoda.“ In kmetica se je posmejala.

„O teta,“ se je razvnel Luka, „nihče iz vas ne ve, kako je lepo sniti se na večer pri kozarcu našega istrijskega vina in zapeti si našo pesem. Da si človek malo oddahne od te neprestane nemščine, ki nas povsod obdaja in nam povsod gospoduje. Meni je vedno žal, da nisem šel študirat v Prago, namesto na Dunaj.“

„Da, da, Praga je krasna! Pa cerkev svetega Vida gori nad njo.“ Sajevčevki so se vzbudili spomini iz knjig. Imela je namreč med knjigami, ki so bile po večini nemške, tudi zvezke „Novega Plutarcha“, v črno vezane z lepimi risbami. Kupil ji ga je bil oče nekoč skupno z nekaterimi drugimi knjigami od nekega provizorja in iz njega je imela Sajevčevka nekaj pojma tudi o češki zemlji.

„Je krasna,“ je pritrdil Luka, „in naučil bi se bil še enega slovenskega jezika. Toda kar je minilo, se ne vrne. Moramo iti,“ je pridral in je vstal.

(Peter in Luka sta prišla domov, kjer je bila pripravljena večerja. Stari Klemenčič je dal prinesiti vina in je pil s sinovi. Govorili so o sosedih.)

Peter je omenil nemško pismo Sajevčeve hčere in, ko je ponovil svoje mnenje, da bodo njeni otroci Nemci, je stari Klemenčič mahnil z roko in je rekel:

„Tetin oče naj bi iz groba vstal! Ta bi se čudil temu, kar se godi s posestvom in temu, kar se godi s potomstvom.“

Med tem je večer potemnel in utihnil v globoki noči. Stari Klemenčič je popušil svojo pipo, dvignil je kozarec in je začel: „O ja, zmiraj vesel, vesel...“ in sinovi, kakor da so na to čakali, so padli s svojimi glasovi v napev in skozi tišino se je zgubljala napol zamišljena, napol razposajena pivska pesem.

Ko so dopeli, so začeli drugo in tretjo, kakor koralde na niti nabrane.

Po pivskih pesmih so prišle zaljubljene na vrsto in po zaljubljenih domoljubne. In ko je zadonela zadnja kitica pesmi „Po jezeru bliz Triglava...“ je odmev iz gozdov vračal poslednje besede z akordom, v katerem je jasno donel tenor starega Klemenčiča in mehki zvonki bas njegovega najmlajšega sina. Oče je z jasnimi očmi gledal na Luko

in je čutil vso žarkost, ki jo je Luka izražal z besedami: „... da sinovi Slave smo!“

Matejeve oči so gorele, Petrov mirni obraz je bil radosten in navdušen.

Klemenčiči, ki so bili tako skopi v svojih besedah, so se vedno našli pri pesmi.

* * *

(Drugi dan se je Luka odpeljal, Matej je vozil, Peter ga je spremljal. Govorili so o domu.)

„Rad bi vedel“, se je vtaknil Matej v pogovor, „počemu skupuje Benedetto tukaj ta posestva. Sedaj je zopet kupil Bizjakovo bajto in Hojevo polje“.

„Gospodarstvo hoče tu imeti, kaj drugega“, je menil Peter.

„Ampak tu bi moral imeti drugačnega upravitelja. Ta-le Wolf je strašen človek“, se je razjezil Luka.

„To je res“, je pripomnil Peter, „takega nemškega hujškača da sem med naše ljudi.“

„Žagarji se grozno pritožujejo, kako postopa ž njimi. Misli, da je naš človek pes“, je rekel Matej.

„Že zdavnaj sem rekel“, je govoril Peter očitaje, „da bi se morali sami tega lotiti in začeti staviti žage. Ako to dokaže Benedetto, zakaj bi ne mogli vi. Sreča je pri vsem tem, da je Benedetto dober človek: a Bog ve, kaj bo nekoč z gospodarstvom, ki ga zdaj tu ustanavlja. Podedovali bodo vse Italijani, ti si podajo roke z Nemci, ker jim bodo bliže nego naš človek. In podjetje bo k nam širilo italijanščino in nemščino od juga, kakor jo širi kopališče v T... od severa.“ Petrov mehki glas je zvenel mirno in očitajoče.

„To je lahko rečeno, staviti žage“, je ugovarjal Matej. „Za kaj takega je treba ljudi. Saj vsak komaj izhaja z gospodarstvom in sam s seboj. Roban je letos postavil samo zajemalnik in ni vedel, kje bi bil prej: na travniku, v gozdu ali pri stavbi.“

Matej je ugovarjal mirno, a v njegovih besedah je bilo toliko resnice, da je ni bilo treba posebno povdarjati. Resnica je bodla sama v oči.

Luka, ki je bil doslej tesno zvezan z razmerami svojega rodnega kraja, je to čutil. Zato je rekel:

„Da, dela je dosti in ni pametno, da vsi odhajajo od tod. Toda kaj pomaga: zgodilo se je in ne po naši krivdi.“

Hotel je braniti sebe in brata.

„Le preštej, koliko jih je po svetu“, je rekel Matej in se je obrnil k vozu: „Hočevlar, Tičar, Mlinarjev brat in vidva.“

„In Konjedičev“, je dodal Peter. „Misijonar Konjedic. Kje je sedaj? Ali vedo o njem?“

„Nekje v Afriki; malo vedo o njem, nekako pred pol leta je pisal.“

Iz daljave se je čul ropot in šum. Bližali so se žagam.

(Luka se je ustavil pri Petru. Hotel je pred odhodom preživeti z bratom par dni. Petru je gospodinjala stara ženska, ki ni imela zmislja ne za krasoto ne za čistoto. Peter se je čutil samega in zapuščenega: v njegovem srcu je začela z vso silo vstajati ljubezen k Jirci Potočnikovi. Hotel je o tem govoriti z Luko. Luka si je ogledal kraj in je videl šolo.)

Na igrišču je vadil mlad učitelj dečke v pohodu in obratih.

„Eins, zwei, eins, zwei, halt,“ je odmevalo povelje na Lukova ušesa in ko se je vrsta dečkov na zadnje povelje ustavila, jim je učitelj v jasni, energično doneči slovenščini razlagal, kako se morajo postaviti v ravno vrsto in kreniti na desno stran. In zopet je zadonelo nemško povelje in dečki, sledeč samo svojemu posluhu, so se avtomatično zganili. V glavah jim je bila edina misel, da bo kmalu konec šole in da pojdejo veselo domov; mnogi iz njih so imeli precej daleč, a zato je bilo tem bolj veselo.

Luka se je ustavil in je od daleč gledal vaje. Opiral se je ob steblo drevesa, pri katerem je stal in je z odkritimi očmi gledal na vrsto dečkov, ki so se vrstili po igrišču in na postavo mladega učitelja, toda vse to se mu je zgrnilo v nejasno sliko, nad katero se je oglašalo samo enomerno: „eins, zwei, eins zwei, halt.“

(Pri obedu sta brata začela pogovor o ljudeh in razmerah. Luka je poznal nekatere glavne posestnike bratove fare.)

„Župančič je dober človek,“ je začel Peter in si je brisal s koncem serveta žlico, ki je bila slabo umita.

„Mislim, da je tudi naš človek,“ je pripomnil Luka.

„Seveda. Pomisli, letos sta se obe hčerki iz gostilne prišli izpovedat po nemško.“

Luka je začuden dvignil glavo nad krožnikom. „Po nemško?“ In ko je Peter samo z glavo prikimal, je dodal: „Ja ti?“

„To vendar veš, da jih nisem izpovedoval po nemško. Eno leto so ju imeli v Mariboru in puncu sta kar neumni od nemščine.“

Peter se je razburil nad tem pojavom, ki se je v kraju pojavljal bolj in bolj.

„Torej zdaj je v modi Maribor in ne Maria Saal,“ je vprašal Luka in je posebno ostro povdaril nemško ime starodavnega kraja, ki se je začelo uveljavljati tudi v čisto slovenskih krajih namesto krasnega izrazitega imena „Gospa sveta.“

„Tudi Maribor že ni najnovejša moda; sedaj vabi že Gradec in kmalu bo Dunaj.“ Petrov glas se je tresel nemirno. „In ničesar ne prineso dekleta iz teh penzionatov; to je čudno, saj niso neumne, ampak kakor da bi imele glave zaplankane, ko se vrnejo iz te „vzgoje.“ Cela leta preidejo, predno se jim zopet malo zjasni.“

(Luka se je odpeljal na Dunaj. Na poti je mislil na Franico, na Regino, na svoj dom in na brata Petra. Gorska vas se mu je zdela kakor kup tihih, skritih ptičjih gnezd. Pred pustom nekoč na večer so se sešli slovenski študentje na Dunaju v preprosti sobici pri svojem tovarišu Arnoštu Govekarju. Zvedeli so, da je Fanda, ona lepa Fanda, ki si je v gostilni izbirala fante po volji, pobegnila v Opatijo in iz Opatije je prišla na Dunaj, kjer se je zastrupila. Bilo jim je žal lepega dekleta, ki je našlo smrt v svetu, kjer je iskalo življenja. Čutili so dobro, da to ni prva žrtev. „Prokleti Dunaj,“ je rekel tovariš Simšič. — „Dunaj jo je ubil, ne nesrečna ljubezen,“ je rekel Luka. In so začeli govoriti o strupu tega velikega tujega mesta, ki je uničilo že toliko naših ljudi.)

„Mislim, da ta strup odnašamo vsi,“ je rekel Govekar. „Dovolj je, da prideš sem za eno leto, in najkrasnejše iluzije se ti razlete; odhajaš rad iz tega vrvenja, ki ni v njem za te niti enega harmoničnega tona. „Čim dalje bolj vidim vso tukajšnjo revščino,“ je nadaljeval in je pristopil k mali polici, kjer je začel predstavljati knjige. „Niso še prišli iz malomestnih razmer. Recite mi,“ se je obrnil k prijateljem, „kaj vidite tu velikega? Katero svetovno potezo najdete tu?“

„Dunaj in svetovna poteza! Kdo bi se ne smejal,“ je rekel Simšič s smehom, in Luka je samo mahnil z roko. „Hočejo biti rezidenca, stolno mesto, človeku zastaja dih, ko se prvič vozi sem, misli si, da bo videl tu čudeže kulture! A čez nekaj tednov: to gledaš na ta šovinizem in na to malodušnost. Podrli so zidovje in čez štirinajst dni so imeli Ringstrasse: in vsak Dunajčan misli, ker je to stalo toliko milijonov, da ima na sebi tudi patino starih kulturnih središč.“ Simšič je govoril z živimi gestami in je izražal vse preziranje, ki je vzrastlo v njem za časa študij proti omejenosti stolnega mesta.

„In poleg tega — čigavi so bili ti milijoni? Kdo jim je moral dostaviti vso to gotiko in renesanso?“ Luka je podpiral odpor, ki se je bil polotil vseh, ne da bi bili zapazili, da ubijajo v sebi žalost nad uničenim življenjem drage jim deklice s tem, da dajejo duška vsej svoji trpkosti proti Dunaju.

„A zato imaš tu univerzo, kjer se shajajo narodi vse države,“ je opomnil Simšič zbadljivo.

„Univerzo! Naj jo vsak dobro pogleda, predno se vpiše vanjo,“ je pritrdil Govekar nevoljno Ivanu. „Profesorjev in kolegijev cele šume a sama specializacija in lokalnost. Narodi države! Imaš tu arabsko starinoslovje, toda niti enega predavanja o slovanskih literaturah, niti o romanski literaturi.“

„Ampak o nemški literaturi lahko poslušáš troje predavanj, vsako drugače krasno,“ se je rogal Ivan in je z glasom parodiral velikost.

„Morajo tudi s tem podpirati narodno nestrpnost. Vabijo te sem, prideš sem študirat in tu postopajo s teboj, kakor ne postopa gospodar s svojim hlapcem.“

„Naša rezidenca!“ je rekel Govekar trpko.

„Prav nam je, zakaj hodimo sem,“ je rekel Luka. „Saj je na svetu tudi Praga, Krakov, Zagreb.“

„Škoda da pridemo do tega prepričanja šele, ko smo na koncu študij,“ se je posmejal Simčič.

(Govorili so o bodočnosti. „Kranjc je prišel iz istega ozračja kakor Luka, toda bil je slabša natura. Govekar in Simšič sta bila iz Ljubljane in sta imela oporo v radikalnem gibanju.“ Vihar je imel prevzeti po očetu odvetniško pisarno v Trstu, Kranjc pa se še ni odločil, ali stopi k sodišču, ali v notarsko prakso, ali postane bančni uradnik.)

Vihar je namigaval na razmere v koroškem kraju, kjer je bil Kranjc doma in kjer so kmetje, dasi so bili premožni, prenehali prispevati za slovensko šolsko matico zato, ker je njena uprava prišla v roke liberalnih Slovencev.

Kranjc je molčal.

„Na počitnicah bodete zopet začeli študentovsko zborovanje z mašo in po nji vam bo predaval načelnik „Orlov“,“ ga je zbadal Simšič.

„Jaz vendar ne morem nič za to. Sicer pa na mašo skoraj nihče ni šel,“ se je branil Kranjc.

„To je res, ampak kot znak jo dajete na čelo programa!“

„Ta maša ne škoduje, zakaj ne bi šel k nji, kdor veruje,“ se je branil zopet Kranjc.

„Saj ne gre za samo mašo. Kdor veruje in jo hoče imeti, gre lahko k nji, tudi če ni na programu. Ampak ti dobro veš, kaj pomeni to znamenje,“ je povzel Luka resno besedo.

„A vidiš,“ se je obrnil Kranjc naravnost na Luko, „moral bi bil slišati, kako je načelnik „Orlov“ narodno govoril.“

„In ti bi bil moral takoj po njegovem govoru začeti zbirati za Cirila in Metoda in bi bil videl uspeh,“ je pripomnil Simšič.

(Luka je to leto dovršil rigoroze in stari Klemenčič je prišel na sinovo promocijo. Rad je slavil slavnostne dni svojih sinov. Zavedal se je, da so uspehi sinov deloma njegova zasluga.)

(Konec prihodnjič.)

Dr. Ivan Lah:

Rod Jurija Klemenčiča.

(Konec.)

(Stara Sajevčevka je imela težke skrbi. Njen sin se je poročil in je kmalu na to umrl. Snaha stari Sajevčevki ni bila po volji. Imela je sicer vnuka, a ta je bil slabega zdravja: zato se je stara Sajevčevka bala, da pride posestvo v tuje roke. To pa jo je zelo bolelo, kajti bila je kakor zaljubljena v svoj rod Sajevcev in Ankov, ki so od nekdaj tu gospodarili. Zato je povabila k sebi Jurija Klemenčiča, da bi ji svetoval, kaj naj stori.)

„Posestvo bi bilo njeno in v tuje roke bi prešlo vse to staro gospodarstvo Ankov in Sajevcev. Posestvo je veliko, saj veš. Planine, kakršnih ni široko in daleč na okoli. In kakšna trgovina! Štirideset let lahko gospodar seka v gozdovih, za dvajset tisoč na leto, in nihče tega niti ne spozna. In našo kislo vodo, ko bi izvažali.“ Sajevčevka se je razvnela in njenim gestam niti pri tem ni manjkalo navadne grandece.

(Hotela je iti k sodnji, a Klemenčič ji je to odsvetoval. Obljubil ji je svojo pomoč, kajti čutil je, kako starko skrbi, da ne bi prišlo posestvo v tuje roke, ko bi se mlada vdova možila. Zima je to leto v gorah dolgo trajala. Ljudje so posedali po hišah in so čakali pomladi. Nekega dne je stopil sin Matej pred Jurija Klemenčiča in je zahteval, da mu oče izroči posestvo. Stari Klemenčič je bil nekoliko presenečen. Vprašal je sina, kje si je izbral nevesto. Matej je odgovoril nekoliko boječe, da je to — Franica Jerinova. Stari je malo pomislil — potem je prikimal. Ni se hotel boriti proti usodi. Tako so se začele priprave k svatbi, ki naj bi bila spomladi. Franica je imela postati gospodinja na domu Klemenčičevem.)

Sorodstvo Klemenčičevo je bilo pri svatbi udeleženo polnoštevilno — radovednost je imela svoj praznik. Klemenčičeva hči je budila veliko zanimanje med ženami. Prišla je na svatbo v črni svileni obleki, narejeni po kmečkem vzoru, srebrn iz člankov sestavljen pas ji je nalahno ležal okoli bokov in od njegove velike sponke so padali široki

brokatni trakovi. Glavo je krasila mladi ženi peča, obrobljena s širokimi čipkami in trdo naškrobana. Žene se niso strinjale v svojem mnenju.

Priznavale so, da obleka mladi kmetici dobro pristoji, toda druge so trdile, „da je to stara stvar in da se že dolgo ne nosi“. Marsikatera je pripomnila, da leži doma pod streho nekje v skrinji tak pas in avba, polna zlatih popkov in cvetk-planik, bogato z zlatom prešitih na črnem žametu.

Manjšina — bile so to starejše žene — je ugovarjala.

„To je stara noša, to je res, ampak krasna. Zakaj bi se ne mogla nositi? Saj bi bile mlade žene videti lepše v pečah nego v klobukih.“

(Svatba je bila slavnostna in vesela, udeležila se je je vsa gorska vas. Franica se je izkazala izborna gospodinjo. Tudi stari Klemenčič je bil z njo zadovoljen. Povsod se je poznala nje skrb in smisel za gospodinjstvo. Hiša in sobe so dobile svoj posebni izraz. Na oknih so rastle fuksije in belogonije. Stara Katrica z novo gospodinjo ni bila vselej zadovoljna. Kajti „voščeni Jezuščki, porcelanaste Marije in celo srebrni križ, ki ga je bil rajnki gospodar prinesel iz Rima, in srebrna kapelica, s kipcem Matere Božje, spomin na romanje starega Klemenčiča v Lurd — so stali na najvišji polici steklene omare, dočim so bili nižje, kjer je bilo najbolj videti, stari kozarci, čaše in krožniki.“ Tudi sicer je Franica marsikaj izpremenila: one sfarine, ki so imele svojo vrednost, je postavila na primerno mesto, drugo šaro je pospravila. Vsa hiša je imela krasno lice. Matej je bil ves srečen. Tako je bilo vse pripravljeno, da se bo vrnil Luka domov.

Tudi pri Sajevčevih se je med tem nekaj izpremenilo: hodnik pred hišo je bil popravljen, ograja je bila sestavljena iz samih src in kelihov. Mlada vdova je tam postavila nagelje, ki so se usipali po ograji navzdol. Z ograje se je videlo po vsem gospodarstvu tja do odprte pristave, kjer je Simon Terčič popravljaval kapelico sv. Miklavža.)

Simon Terčič, postaven, krepak tridesetleten mož, je bil tesar. Iz Ljubljane je prišel na delo v Benedettove žage, odkoder je odšel, ker se je sprl z Wolfom po ostrem prepiru z oblastnim brezobzirnim Nemcem, višje v gore na posestničino žago.

Gorski kraj in življenje tukajšnjih prebivalcev je bilo zanj, dasi je bil precej izkušen, nekaj popolnoma novega, nekaj drugega, nego to, kar je spoznal v Trstu, v Ljubljani in v drugih kranjskih mestih, kjer je bil v službi v manjših delavnicah in pri državnih podjetjih večjega obsega.

(Gorska pokrajina se mu je zdela kakor država zase, ki je zvezana z ostalim svetom samo s formalnimi zvezami.)

Niti čudil se ni, ko je slišal, kako pravijo kmetje: „pojdem na Koroško“, kadar so šli čez severno sedlo kam v okolico glavnega

mesta svoje lastne dežele, ali „pojdem na Kranjsko“ ako so šli na jug v sosedno deželo.

(Trgovina z drvi je prinašala v gorski kraj obilo bogastva.)

Simon Terčič je kmalu razumel to ozračje, kjer človek svobodneje in mirneje diha, nego v senci dimnikov, ki so se dvigali nad obširnimi, trdimi dvorišči, oddeljenimi z visokim zidom od senčnatih vrtov in parkov, kjer so stale vile in gradički bogatih tovarnikov.

(Stara Sajevčevka je spoznala, da bi bil Simon Terčič dober gospodar in je začela o tem govoriti s snaho. Mladi je bil Terčič po godu: vstrepetala je od radosti, kadar jo je pogledal. Nekoč je stal Terčič blizu poleg nje in ji je ovil roko okoli pasa. Mlada vdova je „kakor omamljena sprejemala njegove vroče poljube in drhtečo strast njegovega objema“.)

(Petrova ljubezen k Jirci Potočnikovi je postajala nevarna. Pri vsaki poroki je mladi župnik čutil boleost, da njemu ni bila usojena sreča zakonskega življenja. Zakaj ni postal gospodar na očetovem domu? Jirca ga je ljubila in hotel jo je vzeti k sebi v župnišče. V tem času se je vrnil Luka z Dunaja in ker ni hotel zaradi Franice iti domov, je ostal pri bratu Petru. Videl je, da brat bojuje težek boj. Stari Klemenčič, je o tem zvedel in je prišel nekega večera nenadoma v župnišče. Nastopil je trdo in odločno. Toda bilo je prepozno.)

Peter je, oprt ob okno, govoril z dolgo premagovano strastjo. „Da, kaj morete vi vedeti o mojem življenju, ki je zame peklo. Odločili ste o meni in niste premislili, kako ste odločili. Niste pomislili, da sem tudi jaz Klemenčič, in nikak blagoslov ne zbriše z mene te dedščine. Spomnite se“ — je končal z bolestnim očitanjem, — „spomnite se svoje bujne mladosti, spomnite se, kako ste bili srečni kot mož in pomislite potem, kakšno je moje življenje . . .“

Stari Klemenčič je bil nekoliko presenečen, omehčal se je — a ni popustil.

„Da, Klemenčič si,“ je začel premišljeno, „ampak danes si tudi duhovnik in tu imaš svoje dolžnosti. Poglej, koliko je drugih, in vsi prenašajo življenje, kakor so zavezani.“

(Peter je ugovarjal.)

„Pomisli, Peter, kako ponižáš ves naš rod.“

„Oče,“ je rekel Peter trpko, „ali ste pomislili, za kako ceno hočete povzdigniti svoj rod? Nisem jaz kriv, da ste se tako prevarili.“

(Stari Klemenčič je odšel slabe volje domov. Čez teden dni je dobil Peter od očeta pismo, v katerem ga je oče vabil s seboj v Jeruzalem na romanje. Peter te želje očetu ni odrekel. Jirca je odšla k stricu nekam na Štajersko.)

(V jeseni se je vrnil stari Klemenčič z jeruzalemskega romanja.)

Obiskal je svete kraje v Palestini s pravo pobožnostjo; pohlevno se je uklonil obredom, ki so bili na programu, a zanimal se je tudi za vse oblike, v katerih se mu je kazalo življenje na vzhodu.

Primerjal je vse to s svojo domovino in s tem, kar je bil videl na drugih svojih potovanjih, in je prišel do zaključka, da ne more reči, katera oblika je najboljša. Zdelo se mu je, da ima vsaka svojo vrednost.

Občudoval je pinije in palme, toda slikovitost domačih smrek in vitkost gorskih jelk — se mu ni zdela manj lepa. Pregledoval je z dopadanjem plemenskega arabskega žrebca — toda vstrajni, postavni gorski serec se mu ni zdel manj vreden. „Po morju je trajala pot tri dni in bila je krasna,“ (je pripovedoval stari Sajevčevki, ko jo je obiskal) „ko je solnce zapadalo, je bilo najkrasnejše. To je bilo, kot da bi zlata razlil po vsem morju in obzorje je bilo pisano, da bi se v barvah ne spoznal. Vsa ta krasota, ki je pri nas doma v skalah — je tam na vodah.“

(Toda jeruzalemsko potovanje sina Petra ni ozdravilo. Jirca je bila na Štajerskem v nevarnosti — zato jo je Peter vzel k sebi. Luka je prišel k bratu, da bi ga spravil z očetom. Toda stari Klemenčič v tem oziru ni poznal sprave. Župnik Peter je bil za kazen prestavljen na majhno faro v gore. — Luka je ob tej priliki prišel tudi na svoj dom. Prej se ga je izogibal zaradi Franice, toda ko je stopil na domači prag, mu je prišla mlada gospodinja z veseljem naproti, podala mu je roko in ga pozdravila: zdravo svak. Tako se je Luka doma zopet udomačil. Videl je v domu mlado srečo in je bil zadovoljen. Med tem je dobil službo na Kranjskem. Toda Petrov roman se je končal žalostno: Jirca je porodila hčerko in je v Ljubljani na porodu umrla. Luka je storil vse, da je olajšal nji in bratu težko boleost. — Takrat je v gorskem zakotju pod Korošico izbruhnila nalezljiva bolezen, ki je pretila pomoriti ves mladi zarod. Otroci so umirali dan za dnem.)

Zdravnik iz T. — je prihajal po dvakrat na teden, toda njegova umnost, ki jo je v gradovih mogel razlagati po nemško, ki pa je v kočah ni znal jasno podati niti v slabo lomljeni slovenščini — ni mogla zadržati nesreče.

(Luka je zvedel, da je bolezen v njegovem rojstnem kraju, poslal je najprej nekaj pismenih navodil, potem pa se je kot zdravnik preselil domov. Ljudstvo ga je navdušeno sprejelo. Vsi so čutili njegovo blagodejno roko. — Za boleznijo je obolel tudi Tonček, poslednji potomec Ankov-Sajevcev, ljubljeneec stare Sajevčevke. Starka je bila vsa obupana, ker je bil ta deček njeno edino upanje, da se ohrani rod in ime. Po vse noči je presedela ob postelji bolnega vnuka in mu je pravila o starih časih.)

In pripovedovanje jo je zaneslo v davne davne čase, o katerih je slišala kot deklica sama pripovedovati, ti spomini so vedno okrepili njeno samozavest, ki je bila glavna poteza njenega značaja.

Sporočila, ki so se ohranila od rodu do rodu, so govorila o prababici Ankove družine, ki je bila baie krasna in mogočna, tako da je bila kakor vladarica vse doline.

Ona je prva začela trgovino z drvi, ko še ni nihče vedel, kam z ogromnim gozdnim bogastvom.

Videla je, da so si kmetje tam doli na Kokri, blizu doline, postavili velike žage in so s prodajo desák tako obogateli, da so postali ošabni in visoki.

Takrat so še vozili v mesto po stari cesti, ki je bila speljana po vrtoglavih višinah na straneh ob dolini, kamor se je le od tod in tam videlo na mestih, kjer so kmetje posekali drevje in zemljo preorali v polje. Sicer so segali gozdi prav do tal in vso dolino je popolnoma obvladala divja Kokra. Uršula Ankova, prababica vsega rodu, je jezdila v mesto na konju. Saj njeno starodavno sedlo še sedaj visi za spomin pod streho.

In na teh svojih potovanjih je videla Uršula Ankova, kako v dolini raste žaga za žago in na trgu v mestu je videla, kako raste bogastvo in mogočnost kmetov.

Spoznala je dobičkonosnost trgovine; mogočnosti in ošabnosti se je smejala in jo je prezirala.

Pregovorila je moža, da je tudi on začel trgovino in za njim so začeli tudi drugi sosedje. Tako je vzrastlo gospodarstvo Ankovo.

Ko je prababica Uršula ovdovela, je sama lepo vedla trgovino, vodila je gospodarstvo in vzgajala družino. Do pozne starosti je tako jezdila v mesto na trg in k uradom, in bila je že stara, ko je nekoč, da bi se umaknila ošabnim kmetom iz kokrske doline, krenila na konju po strmi stezi čez Veliki Vrh.

Zagledali so jo takrat z gorenjega Klemenčičevega posestva in so strmeli od groze, ko so videli počasno, bojazljivo-previdno konjsko hojo in na sedlu mirno, vzneseno postavo Uršule Ankove.

„Ta je imela lepše čase nego jaz,“ je končala Sajevčevka svoje pripovedovanje, ko se je spomnila svojih težkih nog.

„Ne, vi ste kakor prababica Uršula,“ je rekel Tonček, ki ni hotel, da bi slika njegove babice za kom zaostajala; „vi ste se mnogo vozili po svetu, vodili ste posestvo in trgovino.“

„To da,“ se je posmejala Sajevčevka, „mnogo sem potovala in mnogo sem videla.“

„Ali veste, kako je takrat na plesu v Ljubljani sam deželni glavar z vami plesal,“ je spominjal babico vnuk, ki je rad poslušal, kadar je pripovedovala.

„Da, to je bil ples! Deželni glavar je bil takrat Stalechar vitez Žolger. Bil je še mlad, neoženjen in krasen človek. Čakali so s plesom, dokler ni prišel, in ko je prišel in so ga postavili v predsedstvo dvorane, je imel on začeti ples s polonezo.“

Stara posestnica se je razgovorila, lice se ji je razjasnilo, smeh ji je igral okrog ust. In vnuk je poslušal.

„Dali so znamenje,“ je nadaljevala, „da so se pari uvrstili. Vsak plesalec je hitel po svojo damo. Mene je vedel na ples moj mož, tvoj ded. Glavar je stal na vzvišenem mestu, kjer so bili najvažnejši gostje, in je gledal po dvorani. Bil je strasten plesalec in je imel voditi polonezo. Vsi so čakali, katero damo si izbere.“ Tu je starka za trenutek prestala, kakor da bi se iznova predala davno prošlim časom. Tonček je opiral brado ob dlani in ni spustil oči z babičinih ust.

„Tudi jaz sem gledala nanj,“ — je začela babica zopet pripovedovati. „Stali smo proti njemu ob strani dvorane. In tu je naenkrat stopil s stopnic in je krenil naravnost proti nam. Z dedom je bil znan, imela sta skupaj neko zadevo. Poklonil se je najprej meni, potem dedu in ga je prosil, da bi mu prepustil ples z menoj. Ded je seveda takoj dovolil, deželni glavar mi je podal roko in me je vedel skozi vso dvorano. Krasno se je z njim plesalo.“ In Pia Marija je sklonila glavo in se je zagledala v praznoto. Pred njenimi duševnimi očmi se je pojavila razsvetljena plesna dvorana, in po dvorani se je vila poloneza, ki jo je s krasnim plemičem otvarjala ona, takrat tudi še krasna in mlada, na pragu življenja. Jasnozelena svilena obleka s širokim krilom, polna glanir, je padala v lepih pregibih po njeni postavi, ozki život je obdajal vitek pas, vrat ji je krasila dragocena zlatnina, lepa glava je bila polna razkošja. Mala ročica, ki se je skoraj izgubila v tenkem dolgem nabranem rokavu, je bila glavarju posebno draga. Ko je odvedel po dokončani polonezi mlado ženo zopet njenemu možu, ji je udano poljubil roko.

Kako daleč so ti časi.

Med onim dnem, ki je bil triumf krasote in naravne gracije priproste žene iz naroda, in med sedanjimi časi leži vse življenje Pie Marije, življenje bogato dela, uspehov in trpljenja.

„Babica,“ je vprašal Tonček „ali ste bili pogosto na takih plesih v Ljubljani? ...“

„Ne, pogosto ne. Ko so prišli otroci, se nismo več vozili na plese.“

„A v Celovec se niste vozili?“

„V Celovec nismo šli nikoli. Tam ni bilo življenje, kakor v Ljubljani. V Celovcu je bilo vedno vse nemško.“

„A bili ste tam, ko je ded iskal zapiske o našem posestvu?“

„Da, takrat sem bila. To je bilo zelo prijetno delo; uradnik pri arhivu je bil Slovenec; vzel nas je v svojo družbo. Bilo je zelo krasno. Saj je bil pozneje tu pri nas; zanimalo ga je, kaj smo vse izvedeli o našem kraju.“

„Da je bilo tu jezero, kaj ne?“

„Da, jezero je bilo, baje še pred tri sto leti. Vsa dolina, kjer so sedaj posestva in loke, to vse je bilo dno jezera. Zato je vse tako lepo gladko, kakor uglajeno od vode. In tam ob strani nad nami, vidiš, tam pravijo, da je bilo pristanišče za ladje.“

„A babica, to je moralo biti grozno, ko so se tam doli skale pretrgale in je začela voda odtekati. Kako je to neki bilo?“

„To je bilo po božji volji, to veš. Bil je potres. To je prerahljalo skale tam doli in voda si je potem sama našla pot. Ali veš, tam doli na Kokri, kjer se dve skalnati steni skoraj stikata, in ima Kokra sama med njima komaj prostora. Cesto, ki je tam najbolj ozka, so morali vsekati v skale.“

„Da, tam! Zadnjič, ko smo se tam skozi vozili, je rekel oče, da bo to nekoč ogromno delo, kadar se ta skala utrga. Zavali vso cesto in ustavi reko; predno bo vse odstranjeno, bomo od mesta popolnoma odrezani.“

„Da, da,“ je prikimala starka z glavo.

„Toda, babica, ako pojdejo tam takrat ljudje, bodo vsi ubiti, konji, ljudje in vozovi bodo vsi razbiti.“

Pia Marija se je posmejala; pogledala je na vnuka; oči so mu žarele in lica so gorela.

„Bilo bi grozno, to je res. Toda upajmo, da pojde vse dobro. Ljudje so tu slabe stvari, dasi so mnogo dokazali.“ In oči stare posestnice, ki so tolikrat plakale nad življenjem, ki je nji bolj nego drugim dokazovalo, kdo je gospodar človeške usode, so se zagledale z udanim mehkim pogledom v pomladanski večer. Za trenutek je bilo tiho v sobi. Tonček je gledal predse in v mislih mu je vstajala slika onega nevarnega mesta v soteski, kjer se je v divji krasoti merila odločnost človeka z brezobzirnostjo prirode.

(Konec prihodnjič.)

Dr. Ivan Lah:

Rod Jurija Klemenčiča.

(Konec.)

Vokraju so rekli onemu mestu deželna vrata, ker je za njim cesta prestopila kranjsko mejo. Kmetje so posebno spomladi z vprašujočimi očmi gledali na visoko skalo, ki je z ogromno pečino visela nad dolino, ki je bila na tem mestu posebno ozka. Drevesa so se vzpenjala po skalni pečini navzgor, brez slutnje, da s svojimi koreninami služijo vodi, mrazu in vetru pri uničujočem delu.

Pod skalo v zatišju je čepela drobna kočica z malimi okenci, svetila se je in se smejala v sreči in zaupanju.

(Drugi dan je dobil Tonček vročico. „Skala se bo utrgala“, je blede, ko je babica v molitvi slonela poleg njegove postelje. „Ali si bila na plesu?“ Starka je bila vsa zbegana. Telegrafirala je Luki, naj pride takoj na pomoč.)

Terčič sam je poslal telegram, in ko se je pripeljal domači zdravnik iz T . . . , je prišel tudi odgovor od Luke: „Pridem zgodaj zjutraj.“

„Scharlach, wahrscheinlich ein schwerer Fall,“ je rekel zdravnik iz T . . . , ko je Tončka pregledal. Dal je zdravilo, ki ga je prinesel s seboj, zapisal je račun in datum v knjižico in se je odpeljal.

„Ah, kaj ta ve,“ je rekla Sajevčevka, ko je stregla vnuku. „Ko pride Luka!“

(Toda za dečka ni bilo več rešitve. Umrl je v rokah Lukovih — zadnji potomec slavnega rodu. Pokopali so ga na domačem pokopališču, kjer so stali spomeniki rodu Ankovega in Sajevčevega. S težkim srcem je spremljala starka svojega vnuka v grob.)

Še enkrat se odpre grob, je mislil stari Klemenčič, ko je gledal nagrobni spomenik in se je spomnil vseh, ki jih je spremljal sem, kajti vsi so bili prijatelji njegovi in njegove hiše. Še enkrat se odpre grob in sprejme vase Pio Marijo in dokončana bo zgodovina rodu Ankovega, ki se začne s prababico Uršulo, katere grob je na pokopališču starodavne cerkvice sv. Osvalda, ki stoji visoko gori pod gozdom; mogoče je bila ta cerkva postavljena v dobah, ko je bilo v dolini še jezero . . .

(Luka se je za stalno naselil med svojimi ljudmi. Na Klemenčičevem domu je bilo živahno. Franica je imela lepe zdrave otroke. Tudi Petrovo hčerko so vzeli k sebi. Stari Klemenčič je videl rasti novi rod. Tam kjer je pot zavila s ceste proti Klemenčičevemu posestvu, je postavil stari Klemenčič Luki preprosto hišo sredi vrta, kjer je bilo polno rožnih grmov in cvetlic. Luki je gospodinjala stara Neža: a tudi Franica je skrbela, da je mladi zdravnik lahko vse svoje delo posvečal blagostanju in zdravju preprostega naroda. Luka je bil srečen; v samotnih urah se je spomnil svojega mladega sna, Regine — toda ostal je sam.)

Luka se je zanimal za vse, kar se je godilo na domačem posestvu, in Matej je vedno rad poslušal bratov nasvet, ki mu je pojasnil marsikaj: vselej je bilo, kakor da je zavel dih čistega zraka z daljnega sveta, s katerim je bil Luka stalno v zvezi.

Mladi gospodar na Klemenčičevem posestvu še ni bil niti v Lurdu, niti na kaki drugi daljni božji poti. A nikdar ni zamudil gospodarske razstave v Ljubljani in v Gradcu, in ko je čital v časopisu, da je v kopališču G . . . otvorjen nov hotel, čudovito opremljen in urejen po vseh tehničnih iznajdbah — si ni pomišljal, da si je šel ogledat ta čudež.

(Luka je napravil izlet v Florenco, domovino Regine, in je videl tam mnogo krasote.)

Toda ko je prišel domov, je bil hvaležen usodi, da je ravno pod stenami Korošice njegov dom. Čutil je, kako mnogo mu je dala v dušo in koliko je v njem vzgojila ravno njegova domovina . . .

100% 100% 100%

Od časa, ko je izročil gospodarstvo popolnoma Mateju, je postal Jurij Klemenčič nekak varuh posestva svojega rodu. Prepuščal je Mateju vodstvo in upravo — samo včasih, kadar bi bila kaka novotarija preveč izpremenila zunanost, je ugovarjal.

Tako je branil stari Klemenčič, ko je Matej hotel podreti starodavni mlin, ki je od nekdaj mlel črno moko za domačo gospodarsko potrebo, in hotel postaviti nov mlin.

Zdelo se mu je, da je ta mala zidana stavba živa družica iz njegovih mladih let in da jo mora čuvati. Imela je popravljen sivo streho poraslo z lišajem; kolo je bilo počrnelo in z mahom pokrito, z osi so se spuščali dolgi zeleni brki.

Priznal je sicer Matejeve in Lukove razloge, da bo bolje kupovati v kraju pšenico in mleti doma, nego mnogo dražje plačevati belo moko in druge izdelke, ki jih ni bilo mogoče mleti v starem enostavnem mlinu — prosil je, da naj z izpremembo počakajo vsaj, dokler je živ.

In tako je ostalo neizpremenjeno slikovito zakotje, kjer je iz raznih prepletenih grmičev pri padcu divjega potoka molel ozek žleb, ki je vedel vodo na mlinsko kolo. Celo žleb je bil z mahom porastel, kakor da bi bil s kožuhom pokrit, in zdelo se je, da se voda poigrava mehko in toplo v njegovem naročju. Kako se je življenje obrnilo povsem drugače, nego si ga je bil Luka predstavljal! Ko je vstopil v semenišče, mu ni prišlo na misel, da bo nekoč zdravnik, priljubljen zdravnik v svoji domovini, v zapadlem kakor od sveta odrezanem kotu sveta, in da bo tu bogato napolnil svoje življenje.

Tu v gorah, kjer je poznal vsak kot, vsako obliko, tu je čutil jasno in močno, da spada k celoti, ki je v njem s svojo veličastnostjo in ogromnostjo vedno budila občudovanje, zvestobo in udanost. Njegovo življenje se mu je zdelo čim dalje bolj kot neznaten del v razvoju one velike celote prirode, ki tvori njegovo domovino in njeno prebivalstvo, čutil je, da je njegov edini namen, to domovino razjasniti z duhom in ogreti s srcem. Bilo mu je kakor v mehkem naročju; v svoji zadovoljnosti je čutil radost, kajti bil je brez skrbi in zadostoval je samemu sebi.

Videl je zdrave bratove otroke in je v početku občutil očitek, da ni dal svojemu življenju bodočnosti, da je pustil ta dar prirode neizrabljen.

Toda čim bolj je poglobljal svoje življenje kot zdravnik, čim bolj se je posvečeval vedi in življenju svoje domovine, tem bolj so se ti očitki polégali.

Človeštvo ni samo v sebi namen prirode: njej ni ležeče na vsakem posamezniku, je-li člen v verigi nadaljnjih živih bitij, ali ne. Življenje računa z vsakim posameznikom samo kot z neznatnim delcem celega svojega razvoja, naj je že v katerikoli smeri. Dasi je človek manj nego neznaten atom v epohah prirode, ima vendar vedno svoj pozitivni pomen. Samo z delom pospešuje razvoj in procvit celote, katere končni vrhunec mu ni znan; njegovo zanikavanje nima pomena: prepogosto je to le podlaga novih višjih dejstev.

Vse sile človeka, duševne in telesne, so življenja zmožne: treba jih je le spoznati in jim najti nalogo, ki jim je določena.

Luka je dolgo stal tako zamišljeno. V početku, ko se je preselil v gore, je pogosto premišljal in prepričeval samega sebe, da se je prav odločil: sedaj ko je imel trdna tla pod nogami, se je končalo tako premišljevanje vedno z radostjo in zadovoljnosjo.

Vpliv njegove ljubezni do domovine je posegel tudi v življenje na Kokri. Izginjalo je počasi tujstvo, ki je pretilo, da bo tam zapustilo svoje sledove. Sinovi gorskih pastirjev niso morali odhajati s culami na ramah v tuja mesta, da bi tam našli sreče.

Od doline pod gradičem do šumne občine žag na Kokri je vel sedaj nov veter, prišlo je spoznanje; vse je stremilo za tem, da bi se iz tega kraja ustvarilo zavetišče, ki bi bilo polno bogastva in krasote! Kajti kaj bi bil stari Benedetto mogel odreči Regini, ki mu je v življenju nadomestila družino, in kaj bi bil mogel odreči Luki, ko ga je pregovarjal z utemeljenimi razlogi!

Od dob prababice iz rodu Ankovega sta pomagala napuh in baha-vost, ki sta vzrastla z žagami na Kokri, tujcu, da se je naselil v dolini in je delal svoje dobičke iz prirodnih darov: on ni videl in se ni oziral na nadarjenost in zmožnost ljudstva, ki ni mogla uničiti težke more in se je bolj in bolj umikala.

Žage posestnikov so se izpremenile v gosposka podjetja; stara cesta, kjer se je svoj čas Uršula vozila v mesto, se je opustila, ker je bila izpeljana nova, urejena cesta. In svetu se je odprla pot v nekdanj nedostopno zakotje. Zdelo se je, da hodita poguba in pogin po novi cesti, da propade pod njo staro življenje v dolini nekdanjega jezera in da požene tu novo tuje cvetje.

Toda ni se zgodilo tako: zdrava pamet in čisto čustvo sta združila zopet, kar je od nekdanj spadalo vkup: ljudstvo in kraj.

Korošica, orjaška in mogočna, ki je preživela vekove in je gledala brezčutno na izpremembe v dolini in na življenje izginjajočih in rodečih se generacij, je tudi počasi podlegla času, ki je vkljub nedostopnim višavam — odnašal vso njeno silo, prašek za praškom, kamen za kamnom v dolino.

In kakor da je pokorno slušala voljo svojega gospodarja, je zanašala počasi s sveta posestvo Klemenčičev, last starega rodu, ki mu je nekoč v davnih dobah prijazno ponudila zavetje na plodni grudi svojih obronkov.

Zmožnost rodu se je razvijala v boju s narodo in z življenjem; vzrastla je v silo, ki je morala sedaj nastopiti proti uničevanju, zato je iskala novih virov in si je podjarmila novih sil.

Tako sta se življenje in zunanost te pokrajine izpreminjala; vse delo je bilo enako komaj mravljinčjemu trudu: toda vse se je vršilo pokorno in udano po zakonih, ki so nam nerazumljivi. Solnce, ki je nad Ankovo kočico stalo še visoko na obzorju, je bilo v dolini že zašlo za gore.

Sence so rastle v podnožju gor: v njih še ni bilo nočne tišine, kajti vrhovi gor so se še kopali v njegovem svitu.

Luka je nekaj časa gledal sence, ko je naenkrat iz njih vzletel ptič, ki se je dvignil nekje z gorskih sten in se je na mirnih perutih dvigal nad dolino, nad lesovi, više in više, do solnčnih višav, postajal je manjši in manjši, preletel je vrh Korošice in je izginil za njim.

Luka je vstal, ozrl se je na kočo in je odšel po stezi na drugi rob, od koč h gradiču.

Pia Marija Sajovčeva je v tem popoldnevu pozdravila v svoji praznični izbi starega svojega prijatelja Jurija Klemenčiča in ga je pogostila z zakuski in s kozarcem vina.

Starost se je očitvidno poznala obema.

Pia Marija se je po Tončkovi smrti odrekla vseh skrbi; porabila je čas za drobnarije v svojem gospodinjstvu in je mnogo čitala; toda pri čitanju so se njene oči pogosto zagledale preko knjige in so se izgubile v slikah iz njenega lastnega življenja.

Njen obraz so obdajali kot mleko beli lasje, oviti s črnim žametnim pasom, lice ji je bilo jasno in mirno.

Ni bilo v človeški moči rešiti Sajovčev rod. Moč, ki je višja od človeške, je odločila drugače. In Pia Marija se je udala in je verovala, da ona moč deluje po svoji pravici.

„Da, Jurij, Klemenčiči bodo sedaj mnogo pomenili za naš kraj — kakor so včasih mnogo pomenili Anki. Sajovcem ni bilo usojeno, da bi se bili tu razrastli.“

„Klemenčiči!“ je rekel stari kmet, ki se mu je bila junaška postava že nekoliko upognila, in je prikimal z glavo.

„Daj Bog! Da, Pia Marija, oba sva si življenje drugače predstavljala. Pri tebi je usoda velela smrti kositi, a pri meni je velela življenju roditi tako, da tega niti sam nisem razumel. Nihče bi ne bil rekel, da bo iz Mateja tako dober gospodar. Vedno me je skrbelo, da ne bo za nobeno rabo, ko ga ne bom več vodil za roko — pa se tako dobro vede.“

„Da, da,“ se je zasmejala Sajovčevka. „Matej je potreboval Franico. Dobro si je bil takrat izbral.“

„Dobro si je izbral,“ je pritrdil Klemenčič. „Vse zna urediti, kot je prav, in otroke ima, da je veselje.“ In stari kmet se je posmejal pri misli na vnučke.

„In ti lahko mirno čakaš konca! Franica poskrbi zate, če bi bil bolan. Kako lepo je ravnala z očetom, ko je umiral! In vendar ni nikoli nič dobrega od njega imela. Ko je bila še otrok, ji ni dal niti jesti dovolj.“

Klemenčič je prikimal njenim besedam.

„Jaz bom umrla bolj zapuščena,“ je rekla Sajovčevka in se je zagledala skozi okno. „Tu na posestvu svojih očetov.“

Vedno jo je zbolelo srce, kadar je pomislila na svoj konec. Klemenčič je razumel njeno boleost, a je ni znal tolažiti.

„Res, dobro je pri nas,“ je rekel, da bi pregnal njene misli, „a na Petra se ne smem spomniti in ne smem niti pomisliti, da mala Jirca ni niti Matejeva, niti Franičina.“

In je oprl glavo ob roko.

Sajovčevka se je zagledala vanj. Vedela je dobro, da stari Klemenčič ni prebolel te bolesi, tega razočaranja v življenju.

„Kaj bi to, Jurij! Življenje je naš gospodar. In v čemer te je prevaralo v najstarejšem sinu, povrnilo ti je v polni meri v najmlajšem Namestu Petra bo Luka ponos tvojega rodu.“

„Kaj ponos!“ Klemenčič je dvignil glavo in se je posmejal. In njegov nasmeh je bil napol radosten, napol žalosten. Stari kmet je bil predrago plačal svoj sen.

„Življenje je gospodar,“ je nadaljevala kmetica, „ono zahteva svoje in stori svoje. In mi niti vselej ne razumemo! — Veš, Jurij,“ in Sajovčevka je vzela v roke knjigo, ki jo je čitala v jasnih popoldnevih, ko je k nji zvenel z dvorišča gospodarski ropot in z vrta pod posestvom krik in smeh Perčičevih otrok, „pogosto si predstavljam, ko čitam sedaj te povesti iz našega kraja, kako je moralo našemu življenju napraviti prostor celo to jezero, ki je bilo tu sto in tisoče let. Ko je propadlo in je ž njim izginilo njegovo življenje, so bila za nas pripravljena plodna tla. Tako ne vemo, zakaj in odkod so naše nesreče.“

* * *

Bil je že večer, ko je šel Klemenčič domov.

Izbral si je pot po lokah.

Vrhovi gor so bili temni, gozdi so ležali v sencah dolin. Toda pobočje Korošice s sneženimi polji je bilo ožarjeno s temnozlatim leskom, ki je postajal boljinbolj rdeč, dvigal se je više in više in, predno je dosegel vrhunec skale, je izginil.

Večerno obzorje je bilo jasno; le nad vrhom Korošice so še leteli drobni oblaki. Velika zvezda se je svetila med njimi, ravno nad najvišjim vrhom.

